

УДК 004:681.3

М. ГУЦАЛЮК, кандидат юридичних наук, доцент**ДО ПИТАННЯ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ
ЗА ДОПОМОГОЮ БІОМЕТРИЧНИХ ДАНИХ***Анотація. Щодо впровадження мікрочипів у паспорт громадянина*

Глобалізація світової економіки призводить до прискорення міграційних процесів в усьому світі. За оцінкою ООН, понад 175 млн. чоловік (3 % населення планети) нині постійно проживають за межами держав, у яких народилися. У 2000 році вони становили 8,7 % населення розвинутих країн і лише 1,5 % населення “бідних” держав. Причому з кожним роком ця тенденція підсилюється: якщо 1965 року країни Заходу прийняли 36,5% міжнародних мігрантів, то в 2000 році – 43,4 %. З 1970 по 2000 рік число міжнародних мігрантів подвоїлося.

Ідеологія вільної торгівлі, вільного обміну інформацією і бізнесу без кордонів неминує зменшує значення окремих держав. Водночас глобалізація призвела до появи феномену міжнародного тероризму. Міжнародні терористи можуть жити в одній країні, збирати гроші – в іншій, купувати зброю – у третій, а здійснювати атаки – у четвертій.

Щодо масштабу міграційних процесів в Україні, то, за повідомленням виконуючого обов’язки начальника Державного департаменту у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб МВС України С.Радутного, на сьогодні державний кордон України в обох напрямках перетинають понад 30 мільйонів людей. Приблизно 60 тисяч осіб виїжджають з України на постійне місце перебування за кордон. Кожного року до органів внутрішніх справ звертаються за наданням паспортно-візових послуг майже 15 мільйонів осіб [1].

За висновками дослідницького центру Nixon Center, ріст міграції супроводжується збільшенням числа терористичних атак. Після терактів 11 вересня 2001 року більшість індустріально розвинутих країн світу сконцентрувалися на вирішенні трьох головних задач (англійською мовою зазвичай використовується термін 3P – preventing/запобігання, prosecuting/покарання, protecting/захист): по-перше, на запобіганні в’їзду терористів у країну і надання їм права на постійне проживання, по-друге, на покаранні терористів за вчинені ними злочини, і по-третє, на захисті громадян. Для цього створюються особливі бази даних, правоохоронні органи обмінюються інформацією один з одним, активно використовують ідентифікацію осіб, використовуючи при цьому сучасні досягнення науки і техніки [2].

Останнім часом у найрізноманітніших сферах для ідентифікації особи все частіше використовують унікальні характеристики людини – сітківку ока, відбитки пальців, почерк, голос і навіть запах. Галузь наукових знань, що охоплює планування й аналіз результатів кількісних біологічних експериментів і спостережень методами математичної статистики, називають біометрією.

Досягнення біометрії, які використовують в прикладних цілях, сьогодні перетворилися на могутню індустрію. Експерти аналітичної компанії Sajmers In-Stat прогнозують, що в 2005 р. обсяг ринку біометричних пристроїв зросте до 520 млн. дол. порівняно з 227,9 млн. дол. у 2000 р. На їхню думку, через чотири роки устаткування, що забезпечує

ідентифікацію людей по унікальних фізичних ознаках, стане частиною стандартного набору засобів безпеки [3].

Використання біометричних даних користувачів найбільш поширене в комплексних системах доступу, а також для захисту комп'ютерної інформації, у тому числі і електронних трансакцій. Цікаве застосування пропонується й у сфері торгівлі. Так в одній з мереж супермаркетів Німеччини відвідувачі незабаром зможуть оплачувати покупки по відбитку пальця. Як стверджують розробники нової системи оплати, дана технологія дозволить заощаджувати до 40 секунд часу, затрачуваного в середньому кожним покупцем на оплату готівкою або пластиковою картою [4].

Але особливо гострі дискусії сьогодні проходять під час обговорення проблеми впровадження біометричних технологій в основний документ, який сам підтверджує особу громадянина, – паспорт.

Упровадження складних захисних елементів пояснюється тим, що паспорт, розроблений з використанням традиційних технологій, не витримує ніякої критики з погляду його підробки з використанням офісної техніки, яка сьогодні стала доступна широким верствам населення.

Тому 25 вересня 2000 року в м. Брюсселі представниками урядів держав – членів Європейського Союзу була прийнята Резолюція з питань безпеки паспортних документів і інших дорожніх документів. Резолюцією ухвалено, що з 1 січня 2005 року в країнах Євросоюзу вводяться загальнообов'язкові мінімальні стандарти безпеки в сфері виробництва паспортних і проїзних документів, спрямовані на захист паспортів від підробок. І хоча правоохоронці досить часто зіштовхуються з підробкою паспортів – адже це явище супроводжує такі види правопорушень, як торгівля людьми, нелегальна міграція, торгівля зброєю тощо, проблема набула надзвичайної актуальності після терористичних актів 11 вересня 2001 року в США і вибухів у Лондоні у 2005 році. Тому біометричні паспорти в найближчі 2-3 роки повинні стати звичайним явищем в усьому світі.

Зокрема, як повідомляє Державний департамент США, вони будуть оснащені мікрочипом, здатним зберігати такі дані, як ім'я, дату народження, стать, місце народження, дату видачі паспорта, номер паспорта і фото його власника. Цифровий підпис захищає ці дані від підробки і зменшує небезпеку підміни фотографії [5]. Разом з цим, Сполучені Штати Америки, вводючи в себе паспорти нового зразка, вимагають відповідної заміни і паспортів країн Євросоюзу. З 2006 року без віз відвідати США зможуть тільки власники паспортів нового зразка, які практично неможливо підробити [6].

Першою вимогу США виконала Бельгія. З 1 листопада 2005 року паспорти з вмонтованим чипом, у якому містяться біометричні дані обличчя власника, впроваджуються у Німеччині. Цікаво, що при фотографуванні на паспорт суворо заборонено посміхатися, адже це може суттєво змінити дані. Наступним кроком з 2007 року планується вносити інформацію з відбитками пальців.

У Латвії видача подібних паспортів почнеться з другої половини 2006 року, а з 2008 року планується запис також і відбитків пальців.

З 2008 року паспорти, що містять відомості про відбиток пальця і сітківку ока, впроваджує Великобританія. При цьому міністр внутрішніх справ Великобританії Чарльз Кларк підкреслив, що: *“Надійна ідентифікаційна схема допоможе запобігти діяльності терористів, більше третини з яких користуються фальшивими паспортами. Вона дозволить значно ефективніше боротися з торгівлею людьми”* [7].

Активно обговорюється дана проблема і у країнах колишнього СРСР. У серпні 2005 року в м. Мінську Міжнародна організація по міграції проводила семінар для фахівців із країн СНД. На ньому зазначалося, яку саме інформацію буде зберігати мікрочип, який міститиметься у паспортах громадян країн СНД. Зокрема, розглядалась можливість проводити ідентифікацію особи на митницях або в аеропортах по голосу, великому або вказівному пальцеві, а також по райдужній оболонці ока.

У Росії подібні паспорти одержать широке поширення в 2006 році, а перші 150 тисяч закордонних паспортів нового зразка, за словами генерального директора “Госзнака” Аркадія Ткачука, будуть виготовлені до кінця 2005 року [8].

Технології завтрашнього дня обіцяють набагато ефективніше проводити паспортний контроль, здійснювати фінансові операції тощо. Але, як правило, за кожен крок вперед необхідно заплатити вторгненням у приватне життя звичайних громадян. Схоже, сьогодні громадськість вважає такий компроміс прийнятним, і вчені активізують роботу по ідентифікації осіб, сподіваючись навчитися затримувати злочинців, перш ніж ті завдадуть удару.

Проте, одне з найбільш дискусійних питань, які виникають при введенні електронних паспортів, – співвідношення між правами людини і захистом її життя, а також національної безпеки. Щоденна англійська газета “Independent” пише, що за людьми, які ніколи не вчиняли злочини, *можуть “встановити електронне спостереження без їхньої згоди”*, адже результати біометричного сканування особи, вмонтовані у посвідчення особи, будуть розміщені в загальнонаціональній базі даних, з якої згодом можна співвідносити зйомки, зроблені камерами зовнішнього спостереження.

База даних дасть поліції і спецслужбам можливість стежити за людьми незалежно від того, чи є вони правопорушниками. Зйомки, зроблені камерами зовнішнього спостереження на вулицях, у магазинах і навіть у торгових центрах, можна буде співвідносити з фотографіями дорослих жителів після того, як закон про посвідчення особи набере сили. На думку правозахисних організацій, це надає “небезпечну” загрозу праву громадян на особисту таємницю.

Через події в Лондоні правоохоронці все більше сходяться на думці, що найбільшим надбанням людини є її життя. При цьому МВС Великобританії заявило, що поліція буде користуватися базою даних виключно при розслідуванні конкретних злочинів. Поліція може зажадати інформацію з Національного реєстру без відому і згоди громадянина, якщо вона необхідна для запобігання нових злочинів або з'ясування, хто вчинив злочин, що розслідується.

Що ж стосується України, то паспорти для виїзду за кордон, у які можливе впровадження мікрочипа, могли вже випускатися з початку 2005 року. Ці паспорти були схвалені Міжнародною організацією цивільної авіації (ІСАО), яка підтвердила, що новий паспорт цілком відповідає міжнародним стандартам і сертифікаційним вимогам. Це особливо важливо в зв'язку з тим, що ІСАО належить провідна роль у розробці вимог до паспортів і інших проїзних документів, а з 11 липня 2005 року рекомендації ІСАО в даній сфері є офіційним міжнародним стандартом.

Однак Указом Президента України № 457 від 10 березня 2005 року були внесені зміни в попередні укази, у тому числі скасовано Указ № 500 “Про створення Єдиного реєстру фізичних осіб”. І виробництво документа було припинено [9].

Надалі в пресі з'явилися публікації про випуск електронних паспортів до Дня Незалежності у 2005 р. Однак, уповноважені особи МВС України повідомили

громадськість про те, що випуск нових паспортів буде здійснено тільки після парламентських виборів 2006 р., щоб їх видача ніяк не вплинула на виборчу кампанію.

Тому залишається тільки чекати на прийняття відповідного закону, у якому були б викладені всі основні вимоги до головного документа громадянина – паспорта. Кілька законопроектів, зокрема поданих народним депутатом М.Оніщуком – “Про паспорт громадянина України” і народним депутатом О.Зарубінським – “Про паспорт громадянина України та інші документи, що посвідчують особу і підтверджують громадянство України” знаходяться на розгляді у Верховній Раді України. І тільки після їхнього прийняття можлива підготовка підзаконних нормативних актів, відповідно до яких і будуть виготовлятися вітчизняні ідентифікаційні документи, яки відповідають світовому рівню.

Використана література

1. Операція “Мігрант” завершилась. Що далі? / Урядовий кур’єр. – 2005. – № 190. – С. 11.
2. <http://www.washprofile.org>.
3. <http://itware.com.ua>.
4. <http://www.marketing.web-standart.net>.
5. Водяной знак 2005, 17 августа.
6. High-tech passports coming; complaints already in // USA TODAY. Monday, April 4, 2005, 13A.
7. <http://www.korrespondent.net>.
8. <http://government.e-rus.ru/site.shtml>.
9. <http://edaps.biz>.

